

9. Регіональна економіка: Тексти лекцій. / [О. В. Ольшанська, М. І. Фащевський, І. В. Білоконь та ін.]; заг. ред. М. І. Фащевського, О. В. Ольшанської. — К.: КНЕУ, 2009. — 328 с.

10. Резолюція Всеукраїнських зборів представників місцевого самоврядування // Голос України. — 2005. — 11 травня.

11. Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка: Підручник / Дорогунцов С. І., Пітюренко Ю. І., Олійник Я. Б. та ін. — К.: КНЕУ, 2005. — 988 с.

Статтю покладено до пелакції 16.05.11 п.

and similar papers at core.ac.uk

provided by Institutional Repository of Vadym Hetma

УДК: 331.313:311.5

Ю. А. Ковалевський, аспірант,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

ТЕНДЕНЦІЇ ЗМІНИ ОБСЯГІВ ЗАНЯТОСТІ В УКРАЇНІ

АНОТАЦІЯ. За результатами проведеного комплексного статистичного аналізу ринку праці в Україні визначено його основні тенденції розвитку на найближче майбутнє. Виявлено основні причини існуючого дисбалансу між попитом та пропозицією робочої сили за професійно-кваліфікаційним та освітнім рівнем.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: ринок праці, робоча сила, попит, пропозиція, дисбаланс, професійно-кваліфікаційний рівень, освітній рівень.

АННОТАЦИЯ. По результатам проведённого комплексного статистического анализа рынка труда в Украине определены его основные тенденции развития на ближайшее будущее. Выявлены основные причины существующего дисбаланса между спросом и предложением рабочей силы по профессионально-квалификационному и образовательному уровню.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: рынок труда, рабочая сила, спрос, дисбаланс, профессионально-квалификационный уровень, образовательный уровень.

ANNOTATION: On results the conducted complex statistical market of labor analysis in Ukraine his basic progress trends are certain on the nearest future. Principal reasons of existent misbalance are exposed bid-asked labor force on professional qualification and educational level.

KEYWORDS: market of labor, labour force, demand, misbalance, professional qualification level, educational level.

Постановка проблеми. Економічне зростання створює в Україні передумови для збільшення зайнятості та доходів населення, підвищення продуктивності його праці. Однак об'єктивні неймовірності виходу з кризи окремих галузей і підприємств, істотні відмінності у співвідношенні інтенсивних та екстенсивних чинників обумовлюють неминучі диспропорції ринку праці, сприяють різним напрямам розвитку окремих його сегментів. В таких умовах виявлення основних тенденцій на ринку праці є першочерговим завданням, оскільки органам держаного управління вельми необхідно мати реальну картину щодо процесів зайнятості в Україні. У цьому контексті актуальною задачею сьогодення є дослідження ринку праці в країні, а також визначення основних тенденцій його розвитку методами статистики [1].

Аналіз останніх джерел чи публікацій. Дослідження функціонування ринку праці на національному та регіональному рівнях відображаються в наукових працях українських вчених, таких як З. П. Бараник, С. І. Бандур, Д. П. Богиня, В. С. Васильченко, І. Ф. Гнібіденко, Т. А. Заєць, А. М. Колот, Е. М. Лібанова, Л. С. Лісогор, В. В. Онікієнко, В. М. Петюх, С. І. Пірожков, В. Г. Саріогло, М. Г. Чумаченко.

Відаючи належну увагу результатам наукової діяльності вчених у дослідженні ринку праці, маємо, однак, визначити, що деякі аспекти статистичного аналізу є недостатньо розробленими. І перш за все, це стосується системно підходу щодо статистичного аналізу ринку праці та виявлення його основних тенденцій на найближче майбутнє [2].

Постановка завдання. З позиції системності провести комплексний статистичний аналіз стану та розвитку ринку праці в Україні та визначити основні тенденції в сфері зайнятості.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні внаслідок впливу фінансово-економічної кризи, яка розпочалася наприкінці 2008 року, спостерігалось погіршення ситуації на ринку праці. За даними вибіркового обстеження населення (домогосподарств) з питань економічної активності у 2009 році середньомісячна чисельність економічно активного населення віком 15—70 років порівняно з 2008 роком зменшилася на 1,3 % і становила 22,2 млн осіб або 90,9 % були зайняті економічною діяльністю, а решта 2,0 млн осіб — безробітні.

Чисельність економічно активного населення працездатного віку за період, що розглядається скоротилася на 1,8 % та стано-

вила відповідно 20,3 млн осіб або 91,7 % від зазначеної категорії населення віком від 15—70 років.

Рівень економічної активності населення віком від 15—70 років знизився з 63,5 % у 2008 році до 63,4 у відповідному періоді поточного року¹. Наразі більш суттєве зменшення рівня економічної активності спостерігалось серед населення працездатного віку — з 72,4 % до 71,7 % відповідно, зокрема у жителів міських поселень.

Найвищий рівень економічної активності був зафіксований у віці 30—49 років, найнижчий — у молоді віком 15—24 років та осіб пенсійного віку.

Чисельність зайнятого населення віком 15—70 років у 2009 році, порівняно з минулим роком, зменшилася на 893,6 тис. осіб, або на 4,2 % та становила 20,2 млн осіб, з яких особи працездатного віку складали 18,3 млн або 90,8 %.

Слід зазначити, що найбільше загострення на ринку праці відмічалось у I кварталі 2009 року внаслідок впливу як сезонного фактору, так і кризових явищ в економіці. Так, кількість зайнятих віком 15—70 років скоротилася з 20,7 млн осіб у I кварталі 2008 року до 20,0 млн осіб у відповідному періоді поточного року. Втім, у II кварталі поточного року порівняно з I кварталом відбулося деяке покращення і ситуації на ринку праці — на 0,3 млн осіб та становило 20,3 млн осіб число зайнятих збільшилось.

Рівень зайнятості населення віком 15—70 років знизився з 59,6 % у 2008 році до 57,7 % у 2009 році, а у населення працездатного віку відповідно з 67,5 % до 64,6 %, переважно за рахунок населення, що проживає у міських поселеннях.

Найвищий рівень зайнятості населення був зафіксований серед осіб віком 30-49 років, а найнижчий — у молоді віком 15—24 років та осіб у віці 60—70 років.

Зменшення рівнів зайнятості населення спостерігалось у всіх регіонах країни. Найбільше зниження значення цього показника зафіксовано у Сумській (6,0 в. п.), Донецькій, Полтавській (на 3,5 в. п. у кожній), Закарпатській та Київській (на 3,3 в. п. у кожній) областях, а також в м. Севастополі (3,6 в. п.). Найвищий рівень зайнятості у 2009 році був зафіксований у м. Києві (63,3 %), а найнижчий — у Івано-Франківській (52,1 %).

---

¹ У статті всі показники ринку праці розраховані відповідно до вимог Міжнародної організації праці.

Серед зайнятого населення віком 15—70 років кожен п'ятий працював у сільському господарстві або промисловості, а кожен шостий — у торгівлі; а також був зайнятий ремонтом автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку.

Під впливом кризи найбільше скорочення кількості зайнятих відбулося у будівництві (на 16,2 %), промисловості (на 11,9 %), діяльності готелів та ресторанів (на 8,1 %), сільському господарстві (на 7,1 %).

Переважна більшість зайнятих працювала за наймом (16,4 млн осіб або 81,4 %), а решта — у секторі самостійної зайнятості (табл. 1).

Таблиця 1

**ЧИСЕЛЬНІСТЬ ЗАЙНЯТИХ В УКРАЇНІ
ЗА СТАТУСОМ ЗАЙНЯТОСТІ в 2009 році**

	У середньому за період					
	Тис. осіб			У % до I півріччя 2008 р.		
	Усього	Міські поселення	Сільська місцевість	Усього	Міські поселення	Сільська місцевість
Усього	20 176,8	13 703,8	6473,0	95,8	94,9	97,5
У тому числі						
Працюючі за наймом	16 427,2	12 638,5	3788,7	96,0	94,5	101,5
Само зайняті (включаючи роботодавців та безкоштовно працюючих членів сім'ї)	3749,6	1065,3	2684,3	94,8	101,0	92,5

Джерело: дані Держкомстату України за 2008—2009 рр.

У 2009 році порівняно з минулим роком кількість найманих працівників скоротилася на 686,0 тис. осіб або на 4,0 %, а працюючих у секторі самостійної зайнятості — на 207,6 тис. осіб або на 5,2 %. Зменшення обсягів самостійної зайнятості позначилося на чисельності зайнятих у неформальному секторі економіки, яка у 2009 році складала 4,4 млн осіб, або 21,7 % загальної кількості зайнятого населення віком 15—70 років, що на 286,6 тис. осіб (на 6,1 %) менше ніж у минулому році.

Неформальний сектор економіки залишається переважаючим місцем прикладання праці для кожної другої особи з числа зайнятих сільських жителів. Проте серед міських жителів зазначена зайнятість не набула суттєвого розповсюдження завдяки більш широким можливостям знайти роботу.

Сільськогосподарське виробництво є основним видом діяльності неформального сектора економіки (67,7 % зайнятих у цьому секторі, або 73,7 % усіх зайнятих у зазначеному виді діяльності). Іншими популярними видами економічної діяльності населення у цьому секторі економіки були торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку; діяльність готелів та ресторанів та будівництво.

Із загальної кількості зайнятих у неформальному секторі економіки понад три чверті осіб (78,9 %) у працездатному віці та проживали переважно у сільській місцевості (69,9 %). Найвищий рівень активності населення у неформальному секторі спостерігався серед молоді віком 15—24 роки та пенсіонерів у віці 60—70 років.

Кількість безробітних у віці 15—70 років у цілому по країні у 2009 році, порівняно з 2008 роком, збільшилася на 609,2 тис. осіб або на 43,5 % та становила 2,0 млн осіб.

Серед безробітних майже три чверті складали мешканці міських поселень (1,5 млн осіб), решту — жителі сільської місцевості. Загальне зростання безробіття населення віком 15—70 років відбулося в основному за рахунок осіб працездатного віку (на 608,0 тис. осіб, або на 43,4 %).

Слід зазначити, що у I кварталі 2009 року у порівнянні з відповідним періодом 2008 року кількість безробітних зросла на 518,7 тис. осіб або на 32,9 %, а у II кварталі порівняно з I кварталом п. р. спостерігалось зменшення зазначеного показника на 173,2 тис. осіб або на 8,3 %. Рівень безробіття населення віком 15—70 років у 2009 році порівняно з минулим роком у цілому по Україні зріс на 2,9 в. п. та становив 9,1 % активного населення зазначеного віку. Наразі він перевищував відповідний показник по країнах Євросоюзу (8,7 %), але був нижчим ніж у Франції, Угорщині та інших країнах.

Серед населення працездатного віку рівень безробіття зріс на 3,1 в. п. та становив 9,9 %. Більш суттєве збільшення значення цього показника спостерігалось серед чоловіків, на відміну від жінок, та серед міських поселень, ніж серед мешканців сільської

місцевості. Найвищий рівень безробіття (за методологією МОП) у 2009 році спостерігався серед молоді віком 15—24 роки. Водночас, у порівнянні з відповідним періодом 2008 року спостерігалось збільшення значення цього показника майже по всіх вікових групах. Слід відмітити, що безробіття населення працездатного віку в 2,4 разу перевищував рівень зареєстрованого безробіття, розрахованого по відношенню до економічно активного населення працездатного віку (у жінок — 1,7 разу, чоловіків — у 3,2 разу, жителів міських поселень — у 3,2 разу, мешканців сільської місцевості — у 1,5 разу).

Рівень безробіття серед населення віком 15—70 років збільшився у всіх регіонах. Найбільше зростання цього показника відбулося у Вінницькій, Сумській (на 4,6 в. п. у кожній), Донецькій, Закарпатській (на 4,4 в. п. у кожній), Рівненській (на 4,3 в. п.), Полтавській, Чернігівській областях (на 4,1 в. п. у кожній). Слід зазначити, що максимальне значення цього показника спостерігалось у Рівненській області (13,1 %), а мінімальне — у м. Києві (6,6 %).

Основними причинами безробіття в Україні є вивільнення з причин економічного характеру (48,6 %), звільнення за власним бажанням (25,7 %), не працевлаштованість після закінчення навчальних закладів (11,5%), звільнення у зв'язку з закінченням терміну дії трудового договору (9,5 %).

Для зареєстрованого безробіття притаманна суттєва регіональна диференціація. Найвищий рівень зареєстрованого безробіття, розрахований у відсотках до економічно-активного населення працездатного віку, у 2009 році спостерігався у Тернопільській та Черкаській областях, а найнижчий — у м. Києві. Слід зазначити, що значення показника середньої тривалості зареєстрованого безробіття знизилось з 7 місяців у 2008 році до 6 місяців у 2009 році, серед безробітних працездатного віку було відмічено також зниження значення цього показника з 6 до 5 місяців відповідно.

Спостерігається стійка тенденція скорочення довготривалого безробіття. Частка безробітних, які перебували на обліку державної служби зайнятості 12 місяців і більше за період, що розглядається, зменшилася на 5,4 в. п. та на кінець року становила 39,1 тис. осіб або 5,9 % від загальної кількості зареєстрованих безробітних. Кризові явища в економіці спричинили потреби скорочення підприємств у працівниках. За адміністративними даними державної служби зайнятості кількість вільних робочих місць та ва-

кантних посад на підприємствах, в установах, організаціях на кінець 2009 року складала 76,2 тис., що на 63,2 % менше, ніж у 2008 році. Кон'юнктура зареєстрованого ринку праці характеризувалася перевищенням пропозиції робочої сили над її попитом, про що свідчать дані, наведені в табл. 2.

Таблиця 2

ПОПИТ ТА ПРОПОЗИЦІЯ РОБОЧОЇ СИЛИ

	Кількість незайнятих громадян, які перебували на обліку, тис. осіб		Потреба підприємств у працівниках на заміщення вільних робочих місць (вакантних посад), тис. осіб		Навантаження незайнятого населення на 10 вільних робочих місць (вакантних посад), осіб	
	2008 р.	2009 р.	2008 р.	2009 р.	2008 р.	2009 р.
Січень	691,2	930,0	175,0	86,5	39	108
Лютий	693,6	924,9	182,6	78,5	38	118
Березень	659,6	897,8	194,6	84,5	34	106
Квітень	624,1	827,4	194,7	85,1	32	97
Травень	592,1	752,0	205,6	85,3	29	88
Червень	555,0	671,0	207,2	76,2	27	88

Джерело: дані Держкомстату України за 2008—2009 рр.

Скорочення потреби в працівниках на заміщення вільних робочих місць на кінець 2009 року у порівнянні з 2008 роком, спостерігалось в усіх видах економічної діяльності. Найбільше зниження цього показника було зафіксовано в таких видах економічної діяльності, як будівництво (на 79,1 %), добувна промисловість (на 75,8 %), виробництво та розподілення електроенергії, газу та води (на 72,6 %), на підприємствах торгівлі; ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку (на 70,2 %).

У загальній кількості вільних робочих місць (вакантних посад), заявлених підприємствами, установами організаціями на кінець червня 2009 року, кожне п'яте було в переробній промисловості, сьоме — у державному управлінні, дев'яте — на підприємствах торгівлі; ремонту автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вжитку.

Найбільшою залишається потреба підприємств у кваліфікованих робітниках з інструментом (19,2 % від загальної кількості вільних робочих місць у 2009 році), працівниках найпростіших професій у сфері торгівлі, послуг, промисловості, будівництва та транспорту (16,9 %) і робітниках з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин (14,4 %).

Водночас, порівняно з даними у 2008 році, потреба скоротилася у робітниках металургійних та машинобудівних професій (на 76,8 %), у робітниках, що обслуговують машини, та складальниках машин (на 74,3 %), у кваліфікованих робітниках з видобутку корисних копалин і на будівництві (на 74,2), у працівниках найпростіших професій у видобувних галузях, будівництві, промисловості та транспорті (на 66,8 %). Наявність структурної диспропорції між попитом на робочу силу та її пропозицією за професіями є фактором, що обмежує можливості працевлаштування безробітних та задоволення потреб роботодавців у працівниках. Найвищий рівень навантаження незайнятого населення на 10 вільних робочих місць (вакантних посад) був характерний для робітників, що обслуговують промислове устаткування та службовців, пов'язаних з інформацією.

Висновки з проведеного дослідження. Статистичний аналіз ринку праці показує, що в Україні існує проблема значного дисбалансу між попитом та пропозицією робочої сили за професійно-кваліфікаційним та освітнім рівнем: дефіцит працівників одних спеціальностей та кваліфікаційного рівня поєднується з надлишком працівників інших спеціальностей та кваліфікаційного рівня. Заробітна плата кваліфікованих робітників все ще залишається низькою у деяких секторах та професійних групах, що є однією з найголовніших причин наявного дисбалансу. Статистичні дані про поточну кількість студентів навчальних закладів за спеціальністю свідчать про те, що структура випускників не зміниться суттєво у найближчому майбутньому, принаймні наступні 2—5 років, і тому слід очікувати погіршення ситуації на ринку праці щодо структурних диспропорцій.

Подальша реструктуризація економіки, прискорений технологічний прогрес, глобалізація та відкриття світових ринків праці для кваліфікованих українців можуть призвести до посилення існуючих проблем, зокрема, дефіциту кваліфікованих спеціалістів та робітників, дисбалансу між попитом та пропозицією робочої

сили за кваліфікаційним рівнем, застійного безробіття та недостатнього використання людських ресурсів тощо. Все це буде перешкоджати подальшому зростанню інвестицій та розширенню фірм, розвитку сучасних високотехнологічних секторів та, як наслідок, довгостроковому економічному зростанню та покращенню добробуту населення [3].

Література

1. *Бараник З. П.* Статистика ринку праці: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2005. — 167 с.
2. *Федоренко Н. П.* Системный подход к изучению экономических явлений. — В кн.: Математика и кибернетика в экономике (словарь-справочник). — М.: Экономика, 1975, с. 517.
3. *Колот А. М.* Соціально-трудові відносини: теорія і практика регулювання: Монографія. — К.: КНЕУ, 2004. — 230 с.
4. <http://www.statsoft.ru>

Статтю подано до редакції 31.05.11 р.

УДК: 311.213.2

О. В. Войтко, здобувач,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

ВИБІРКОВІ ОБСТЕЖЕННЯ ЗБИТКІВ УРОЖАЮ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР

АНОТАЦІЯ. У статті розглядаються методичні та організаційні засади оцінювання збитків врожаю сільськогосподарських культур при настанні страхового випадку. Представлено характеристику механічного відбору, за допомогою якого проводиться визначення збитків врожаю сільськогосподарських культур при настанні страхового випадку; організацію праці з обліку збитків врожаю.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: вибірковий метод, збитки, страховий випадок, страхування сільськогосподарських культур.

АННОТАЦИЯ. В статье рассматриваются методические и организационные основы оценивания убытков урожая сельскохозяйственных культур в страховых случаях. Представлена характеристика механического отбора, с помощью которого осуществляется определение убытков урожая сельскохозяйственных культур в страховых случаях, а также организация труда по учету убытков урожая.